

Josip Ressel – gozdar in izumitelj

Josip Ressel – Forester and Inventor

Mitja CIMPERŠEK¹

Izvleček:

Cimperšek, M.: Josip Ressel – gozdar in izumitelj; *Gozdarski vestnik*, 77/2019, št. 4. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 16. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Genialni češki izumitelj in izjemen gozdar Josef Ressel je pustil neizbrisen pečat tudi v slovenskem gozdarstvu. Večinoma je deloval na Krasu, kjer je med prvimi spoznal, da je pogozdovanje kamnitih goličav edini mogoči način za izboljšanje težavnega življenja tamkajšnjih prebivalcev. Prestavitev njegovega spomenika z neugledne lokacije na Aškerčevem trgu v park gozdarskega inštituta bi se mu gozdarji častno poklonili.

Pred poldrugim stoletjem se je s pogozdovanjem črnega bora začela metamorfoza Krasa. Za revitalizacijo pogozdovanje, ožvitev gole in kamnite puščave ima nemalo zaslug genialni izumitelj in vizionarski gozdar Josef Ressel, ki je med prvimi spoznal, da bi lahko trudapolno življenje Krašovcev izboljšali, če bi s pogozdovanjem revitalizirali kamnite pašnike. Ressel je bil sodobnik Prešerna, ki je živel v času, ko se je po propadu Beneške države začel razvijati Trst, z njim pa tudi trgovina z lesom in pomorski promet.

Ključne besede: Ressel, pogozdovanje Krasa, črni bor, zgodovina gozdarstva

Abstract:

Cimperšek, M.: Josip Ressel – Forester and Inventor; *Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry)*, 77/2019, vol 4. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 16. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

The genial Czech inventor and exceptional forester Josef Ressel left an indelible mark also on Slovenian forestry. He was mainly active on the Karst in its sense of an area, where he as one of the first found out that afforestation of the rocky barren land was the only possible way to improve the lives of the inhabitants. Moving his monument from the insignificant location on Aškerčev trg (Aškerc Square) into the park of the Forestry Institute, the foresters would pay him well-deserved tribute.

A century and a half ago, afforestation of the Karst with black pine started the metamorphosis of the area. To a great extent, the barren and rocky wasteland was revitalized, afforested and revived by the merit of the genial inventor and visionary forester Josef Ressel, who was one of the first to find out that the troublesome lives of the Karst inhabitants could be improved by afforestation of the rocky pastures. Ressel was Prešeren's contemporary; he lived in the period, when, after the downfall of the Venetian state, Trieste as well as wood commerce and naval transport began to develop.

Key words: Ressel, afforestation of Karst, black pine, history of forestry

1 ŽIVLJENJE IN DELO JOSIPA RESSLA

1.1 Josip Ressel kot gozdar

Ressel se je rodil leta 1793 v češkem Hrudimu. Gimnazijo je obiskoval v Linzu, šestnajstleten se je prijavil k topničarjem, kjer je z Vegovimi učbeniki pridobil osnovno matematično znanje. Zaradi

šibkega zdravja se je leta 1812 moral prepisati na dunajsko univerzo – področje naravoslovja in družboslovja. Zaradi pomanjkanja denarja je kandidiral za štipendijo na gozdarski akademiji v Mariabrunnu. Ker se je pridružil skupini 42-ih študentov, ki so se pritožili zaradi slabe in drage hrane, je kljub odličnemu uspehu izgubil štipendijo in se je moral zaposliti.

¹ C. M., Večna pot 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija. mitja.cimpersek@gmail.com

Leta 1817 je bil kot distriktni gozdar razporejen v gozdove razpuščenega samostana Pleterje. V dveh letih je z merilno mizo premeril in skartiral Krakovski hrastov gozd, ki je obsegal 6.000 oralov, občasno pa je dijake novomeške gimnazije učil lepopisje. Leta 1820 je bil dodeljen oskrbništvu državnih gozdov v Ljubljani, a je bil še isto leto, na lastno željo prestavljen v Trst, kjer je bil zaposlen kot namestnik gozdarskega mojstra. Med letoma 1824/25 je ponovno služboval v Ljubljani, od leta 1832 do 1835 v Motovunu, nato ponovno v Trstu, med leti 1843/48 pa je deloval v beneškem Arzenalu. Ko je 1848 izbruhnila marčna revolucija, ki so jo italijanski iredentisti uperili proti Nemcem, se je vrnil v Trst. Leta 1857 je bil službeno v Ljubljani, kjer se je na Barju okužil z bakterijo tifusa in umrl osamljen v nekem gostišču. Pokopali so ga na ljubljanskem pokopališču sv. Krištofa.

Med službovanjem v Trstu je skrbel za državne gozdove. Za Trnovski gozd in Panovec je izdelal sestojne karte, za Trnovski gozd pa tudi načrt cestnega omrežja. Posebno pozornost je namenil Motovunskemu dobovemu gozdu, ki so ga že Benečani gojili za potrebe ladjedelništva. Do leta 1860 so ladje gradili iz lesa; zanje so potrebovali 80 % krivenčastega ter 20 % ravnega lesa. Krivenčast hrastov les za ladje je bil 20-krat več vreden od drv. Od leta 1839 je bil kot mornariški gozdarski intendant zadolžen za oskrbo ladjedelnic z lesom. Prevzel je beneško vzgojo dreves in hrastove sestoje obnavljal z redkim sajenjem hrastov.

Že kmalu po prihodu v Trst, leta 1822, je uvidel težave devastiranih gozdov na Krasu. Ressel je prvi spoznaval življenje Kraševcev in menil, da je njihovo siromaštvo mogoče izboljšati s pogozdovanjem kraških goličav, s čimer bi dosegli dvoje: zagotovili bi dovolj lesa za ladje, prebivalci pa bi pridobivali dodatne dohodke. Na njegovo pobudo so leta 1837 na otoku Krku poskusno osnovali gozdove s sajenjem hrastovega želoda. Mladike so se po nekaj letih posušile, ker so bile nezaščitene izpostavljene vročini in vetru. Ressel je domneval, da bi hrastove mladice preživele, če bi rasle v zaščiti brinja. Le-to je namreč edino rastje, ki ga koze ne objedajo. Želod naj bi posadili šele po tem, ko bi brinje doseglo višino dveh pednjev.

Po naročilu istrskega okrožnega glavarja Grimshitzza in deželnega guvernerja Stadionona je leta 1842 izdelal načrt o Ponovni pogozditvi občinskih zemljišč v Istri (*Wiederbewaldung Istriens*), po katerem bi zasadili 230 tisoč oralov istrskih občinskih zemljišč. Kot mornariški uradnik se je prvenstveno zavzemal za sajenje hrasta in macesna. Redko sajenje je priporočal tudi zato, da bi lahko pozneje med drevjem pasli živino. Pri svojih načrtih je vedno upošteval težavne socialno-ekonomske težave prebivalcev (Anko, 1993).

Potrebo po pogozdovanju je utemeljil s pomanjkanjem ladijskega lesa in drv pa tudi travne krme. Čeprav je bila gradnja železnih ladij stroškovno ugodnejša, je Ressel menil, da imajo lesene ladje številne prednosti. Avstrijska trgovska mornarica, ki je tedaj imela 523 ladij, bi samo za vzdrževanje potrebovala 6.167 m³ lesa na leto.

V Tehničnem muzeju na Dunaju je v rokopisu ohranjena metoda zatiranja podlubnikov s pomočjo lovnih dreves, ki jo je Ressel uspešno preizkusil v Motovunu, kjer je služboval med letoma 1832/35 (Johann, 1994).

Leta 1850 je sestavil posebno poročilo o Izvozu lesa (*Über Holzausfuhrfrage*), v katerem je obravnaval carinske dajatve za les, ki je bil namenjen izvozu, kritično je opisal tedanjo gozdarsko politiko, ki ni zagotavljala ladijskega lesa.

Leta 1851 je za tržaški in goriški Kras izdelal načrt o obnovi gozdov, ki pa je le delno ohranjen. Resselova je bila zamisel o sajenju in vzgoji sadnega drevja, zlasti kostanja in oreha, domnevno tudi črnega bora (Johann, 1994). Reliktne gozdove črnega bora je spoznal že v času študija v Mariabrunnu, ki so jugozahodno od Dunaja, med Dunajskim novim mestom in Glognitzom, kjer se črni bor na površini okoli 80.000 ha družijo s toploljubno vegetacijo, podobno kot uspeva na Krasu. Gozdarska akademija je imela v sestojih črnega bora tudi raziskovalne ploskve.

Leta 1855 je J. Ressel zbral podatke za zgodovino mornariških gozdov (*Geschichte der Marinewälder*) ter objavil seznam gozdov, iz katerih so se oskrbovale avstrijske ladjedelnice (Mayer, 1994):

a) v beneškem kraljestvu so bili državni gozdovi:

– hrastov gozd Montello pri Trbižu	10.000 joh
– jelovo-bukovi gozdovi Conseglia pri Bellunem	12.000 joh
– jelovi in macesnovi gozd Somadida pri Cadoru	2.500 joh
– 34 manjših gozdov	1.800 joh

b) v grofiji Gorice

– hrastovi gozdovi	4.000 joh
--------------------	-----------

c) v Istri

– hrastov gozd v Motovunu	2.800 joh
– hrastovi gozdovi na Krku	170 joh

d) hrastovi gozdovi v Kostanjevici	6.000 joh
---	-----------

e) hrastovi g. zagrebske škofije	2.000 joh
---	-----------

skupaj	41.270 joh
---------------	------------

Zanimivo je tudi njegovo razmišljanje o načinih gospodarjenja, ki je v rokopisu ohranjeno v Tehničnem muzeju na Dunaju. Ressel je primerjal golosečno gospodarjenje s prebiralnim; prvo je označil kot kameralno, drugo kot ladjedelniško. Kameralni sistem izhaja iz visokih enomernih in gostih sestojev, ki se gojijo do največ sto let ter obnavljajo s sečnjo na golo. V gosti zarasti vzgojena drevesa so ravna in za ladjedelništvo komaj uporabna. Vzgoja ladijskega lesa ima več skupnega z raznodobnimi gozdovi ali s pragozdovi, v katerih so drevesa raznovrstne rasti in s prebiranjem uspešneje zagotavljajo trajnost donosov. Z nasprotovanjem prevladujočemu enodobnemu gospodarjenju in sečnjam na golo je bil Ressel s svojimi idejami daleč pred drugimi in zato nerazumljen ter celo nezaželen (Johann, 1994).

1.2 Ressel izumitelj in tehnik

Največ časa, truda in denarja je vložil v pogon ladij. Leta 1829 je zanj kot prvi uporabil dvojni Arhimedov vijak, toda njegov izum je leta 1839 patentiral Anglež F. P. Smith (Haws, 1075). Pri poskusih so ga onemogočili že v Trstu, nato pa so mu idejo za pogon ladij z vijakom ukradli Francozi, prevarali pa so ga tudi Angleži (Morazé, 1976). Razen ladijskega vijaka je izumil še številne druge tehnične rešitve, ki pa mu niso prinesle nobenega zadovoljstva. Šikanirali so ga tudi nadrejeni avstrijski birokrati, ker jih je motila njegova napredna strokovna miselnost.

Zaradi reformističnega nagnjenja je bil v višjih krogih slabo zapisan, moteč je bil tudi njegov slovanski izvor. V več kot štiridesetletni delovni dobi je imel sramotno nizko in vso dobo enako letno plačo, 800 gld., vmes so mu jo celo znižali. Tako kot tedanji umetniki je bil tudi Ressel vse življenje zaničevan, šele po smrti so priznali njegovo iznajditeljsko genialnost, pionirsko delo pri obnovi gozdov na Krasu in strokovno ravnanje z gozdovi.

2 OBELEŽEVANJE NJEGOVEGA SPOMINA

Okrog leta 1858 so prijatelji in znanci zbrali denar in mu ob ogradi Navja postavili nagrobnik iz temno sivega marmorja (Slika 1), ki ga je krasilo pozlačeno sidro, obdano s hrastovimi vejicami in nemškimi napisom. Okoli spomenika je bila pozneje dodana še kovana železna ograja. Leta 1879 so spomenik obnovili Resselovi kolegi in Državno društvo avstrijskih gozdarjev. Za nagrobnik je nato dolga leta skrbelo Kranjsko-primorsko gozdarsko društvo. Ob 25-letnici Ljubljanskega Sokola so češki rojaki pripravili slovesnost ob njegovem grobu.

Leta 1863 so pred Tehniško univerzo (Technische Hochschule) na Dunaju postavili spomenik, ki je bil prvotno predviden za Trst. Toda Italijani, ki so sovražili vse, kar je bilo avstrijskega ali slovanskega, namerno niso našli primerne lokacije.

Na visokem kamnitem podstavku je v bron vlita statua stoječega Resslerja, ki z levo roko drži ladijski vijak. Njegov lik in vijak so odtisnili tudi na bankovcu. V Tehniškem muzeju na Dunaju so na ogled makete o njegovih izumih, tam hranijo tudi njegovo pisno gradivo. V neposredni bližini je tudi Resslerov park. Po Resslerju je poimenovana posebna nagrada, ki jo podeljujejo dunajskim gozdarjem.

Ob stoletnici rojstva, leta 1893, so se na Dunaju zbrali ugledni politiki, akademiki, različni strokovnjaki, med njimi tudi gozdarji in visoki mornariški predstavniki, z namenom, da bi z izdajo spominskega zbornika počastili spomin na izjemnega strokovnjaka. Ljubljanski rojak Ludwig Dimitz je zbral večino gozdarskih podatkov, ki so izšli v obsežnem zborniku *Denkschrift Josip Ressel* in tako prvi podal pregledno oceno Resslerja kot gozdarja.

Leta 1911 je Kranjsko-primorsko gozdarsko društvo odkrilo spominsko ploščo J. Resslerju, ki je od leta 1817 do 1821 deloval v pleterskih gozdovih.

Slika 1: Prvi nagrobni spomenik J. Resslerju je bil postavljen na ljubljanskem pokopališču leta 1858 (foto: arhiv).

Napisano je v nemškem in slovenskem jeziku. Plošča je vzdana na vhodnem pročelju samostana Pleterje in je potrebna prenove.

Leta 1923, ob 130-letnici Resslerjevega rojstva, je češka skupnost v Ljubljani obnovila spomenik, nemški napis so zamenjali s češkim, stroške je poravnalo mesto Hrudim, ljubljanska mestna občina pa je na prošnjo češke skupnosti prevzela skrb za nagrobnik. Ko so v tridesetih letih prejšnjega stoletja začeli opuščati premajhno pokopališče, je Jože Plečnik že načrtoval zdajšnje pokopališče na Žalah, zasnoval pa je tudi ljubljansko Navje – spominski park osebnosti, ki so ustvarjale našo kulturo in znanost. V slovenski Pantheon, ki je tudi kulturni in zgodovinski spomenik, je mestna občina prestavila 85 nagrobnikov in med njimi tudi Resslerjevega. Njegovih posmrtnih ostankov žal niso našli, ker je bil grob že prej večkrat prekopan. Leta 1937 so, ob 80-letnici smrti, postavili drug spomenik, ker je stari začel razpadati. Namenili so mu zapuščen nagrobnik neznane družine in vstavili ploščo s češkim napisom.

Na plošči je napis v češkem jeziku: Josef Ressel mornariški lesni intendant in izumitelj ladijskega vijaka. Rojen v Chrudimu 29. VI. 1893, umrl v Ljubljani 10. X. 1857.

Leta 1921 so po načrtih J. Plečnika zgradili prvo stavbo ljubljanske univerze, imenovano Stara tehnika, ki je bila namenjena oddelkom za arhitekturo, gradbeništvo, kmetijstvo, rudarstvo, stojništvo in elektrotehniko ter inštitutu za geodezijo. Leta 1937 so ob njej odkrili spomenik J. Resslerju; obraz, ki ga je oblikoval Tone Kralj, je bil narejen po modelu J. Cassina.

Slika 2: Leta 1911 je Kranjsko-primorsko gozdarsko društvo odkrilo spominsko ploščo J. Resslerju na vhodnem pročelju samostana v Pleterju (foto: M. Cimperšek).

Slika 3: Leta 1937 je mesto Ljubljana postavilo spomenik Josipu Resselu na Navju (foto: M. Cimperšek).

Slika 4: Hkrati so prvotno ploščo z nemškim napisom zamenjali s češkim (foto: M. Cimperšek).

Soški gozdarji so leta 1957 v znamenje hvaležnosti odkrili spominsko ploščo v Predmeji, v Trnovskem, ob t. i. Resselovi cesti. Ob 200-letnici rojstva so tudi hrvaški gozdarji odkrili spominsko ploščo na hiši, v kateri je stanoval v Motovunu.

Kot priznanje za zasluge je Ressel doslej dobil spomenike še drugje: v Washingtonu (Murko, 1971) in Chrudimu, kjer je na rojstni hiši tudi spominska plošča. Po njem se imenuje gimnazija v Linzu. Mesta Ljubljana, Praga, Dunaj, Novo mesto in mnoga druga so po njem poimenovala ceste, ulice in parke.

Leta 1973 je bila mednarodna potujoča razstava o delu in življenju Josipa Resslera (Trst, Kostanjevica). V čast znamenitemu avstrijskemu gozdarju je v Portorožu leta 1994 potekal mednarodni simpozij štirih dežel (Avstrije, Italije, Hrvaške in Slovenije).

Slika 5: Leta 1937 so pred Staro tehniko v Ljubljani odkrili spomenik z reliefnim obrazom Josipa Resslera (foto: M. Cimperšek).

3 NAMESTO ZAKLJUČKA

Josef Ressel, eden najzaslužnejših gozdarjev za revitalizacijo Krasa, je v naših gozdarskih krogih neupravičeno pozabljen. O Resselovi genialnosti ni nobenega pomisleka, njegov celotni opus upravičeno uvrščamo med dediščino človeštva. Prav bi bilo, da bi skrb zanj in njegovo izročilo sprejeli kot častno obveznost in skupno vez vseh štirih gozdarskih društev med Jadranom in Alpami.

Da bi ohranjali in budili spomin na izjemnega in vsestranskega iznajditelja, gozdarja in ekonomista, ki je med prvimi spoznal, da lahko iz velikega siromaštva reši neuke ljudi s ponovno obnovo gozdov na Krasu. Sedaj, ko je Kras ponovno zelen, smo iz spomina izgubili zaslužnega pionirja in začetnika oživljanja kamnite puščave. Spominjamo se ga samo ob stoletnicah rojstva ali smrti, nato pa hitro pozabimo nanj. Še slabše se je dogajalo, ko je leta 1893 Tržaško državno namestništvo odstopilo Odboru za proslavo stoletnice Resselovega rojstva različne spise, med njimi tudi Tržaški pogodovalni načrt. Pozneje se je za izvirnimi dokumenti izgubila vsaka sled.

Morda bi se slovenski gozdarji zavzeli za ustanovitev Resselovega središča, kar je leta 1994 predlagal B. Anko ter v dogovoru z MO Ljubljana predstavili kip z neugledne lokacije na Aškerčevi ulici v namensko urejen Resselov park med gozdarskim inštitutom in gozdarsko fakulteto. Okolje spomenika na Aškerčevi se je namreč povsem spremenilo. Zdaj je tam samo Oddelek za farmacijo, ki z Resselom nima nič skupnega, razen tega je spomenik neopazen in skrit za vejnatim bukovim drevosom ter drugim grmičevjem.

4 LITERATURA IN VIRI

- Anko B. (ur.) 1993. Josef Ressel – Wiederbewaldungsplan für Gemeindegründe in Istrien, Trsta: 230 str.
- Johann E. 1994. Der Forstmann Josef Ressel. *News of Forest History*.(20/21): 33–45
- Denkschrift J. R. 1893. Comitee für die Centenarfeier Josef Ressel, Wien: 273+118.
- Kobe-Arzenšek K. 1964. Razstava »Gozd na krasu Slovenskega primorja« v Bistri pri Vrhniki. *Kronika*: 128–133
- Mayer H. F. 1994. Marineförster und Erfinder, Josef Ressel – ein österreichischer Schicksal? *News of Forest History*.(20/21): 7–13
- Morazé C. 1976. *Zgodovina človeštva V/1*. Ljubljana, DZS: 300–301
- Murko V. 1957. Josef Ressel. *Življenje in delo*. Ljubljana, Tehniški muzej: 208 str.
- Murko V., Struna A., Sevnik F. 1957. Josip Ressel 1793 - 1857. Ljubljana, Tehniški muzej: 65 str.
- Murko V. 1962. Josip Ressel in Trst. *Pomorski zbornik*: 63–71.
- Murko V. 1971. Staro in novo o življenju in delu Josefa Ressla. *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike* 1: 135–165
- Murko V. 1973. Josef Ressel kot gozdar na Krasu. *Jadranski koledar*: 221–225
- Murko V. 1973. Josef Ressel kot gozdar na Krasu. *Jadranski koledar*: 221–225
- Piškur M., Žitko S. 1997. *Ljubljansko navje*. Ljubljana, DZS: 160 str.
- Ressel J. 1983. Načrt ponovne pogozditve občinskih zemljišč v Istri (1842). Ljubljana, DIT gozd. in les. Slovenije: 230 str.
- Sitar S. 2007. Josef Ressel – za slovenski kras. *Kras*: 10–13
- Sušnik A. 1893. Jožef Ressel. *Svet in dom*: 279–283 in 323–326